гор ШАУРА, прафесар Беларускага дзяржаўнага універсітэта культуры:

"Мастацтва можа развівацца олькі на здабытках мінулага..."

еаднойчы на "профільных" навукова-практычных ферэнцыях і ў прыватных гутарках даводзілася чуць эгі ад выкладчыкаў-эстэтыкаў на самыя розныя блемы, пачынаючы ад матэрыяльна-тэхнічнага запячэння і заканчваючы канкрэтным зместам школь- праграм. Гэта, зрэшты, і не дзіўна: зацікаўлены аўнадушны настаўнік заўсёды жадае паляпшэння ў сваёй працы, а калі ўмовы добрыя, дык жадае, яны былі яшчэ лепшымі... Як на самай справе выіае сітуацыя з навучаннем выяўленчаму мастацтву шай краіне з пункту погляду прафесіянала-спецыта? Якія тут найбольш балючыя кропкі? І якія мобыць шляхі да рэальнага паляпшэння спраў? З гэі і іншымі пытаннямі я звярнуўся да загадчыка капры народнага дэкаратыўна-прыкладнога масва БДУ культуры, кандыдата мастацтвазнаўства, фесара, аўтара шматлікіх дапаможнікаў для наўнікаў (у тым ліку рэкамендаваных Міністэрствам кацыі для паглыбленага вывучэння выяўленчага тацтва "Перспектыва ў малюнку і жывапісе" і "Маак у навучальным працэсе") Рыгора Фёдаравіча УРЫ.

- Рыгор Фёдаравіч, пачну го, што нядаўна, даючы інтэрв'ю, народны мас- Гаўрыла Харытонавіч ічанка сказаў літаральна гупнае: калі яшчэ ў спеі музыцы нашы школы ць вучням сякую-такую рыхтоўку, дык пра падтоўку ў выяўленчым мастве гаварыць наогул не адаэ. Як бы вы пракаціравалі гэтую заўвагу однага мастака? Вы дны з ім?

– Я на ўсе сто падзяляю напочанасць Гаўрылы Харыавіча той сітуацыяй, якая ня склалася з прадметам іяўленчае мастацтва" ў лах. Праблем тут сапраўды ае, і асабліва гэта відавочў сельскіх школах, дзе, не рэт, нярэдка вучаць маляь настаўнікі фізкультуры... ая справа — агульнаадукаіная сярэдняя школа і не інна арыентаваць вучня на лодванне навыкамі ў уленчым мастацтве з пунк- гледжання практыкі гэтага творчасці. Здаецца,так яно апісана ў школьнай праграмэта прадмета "Выяўлен- мастацтва" — не імкнуцца учыць вучня прафесійным ыкам малявання, а далуць яго да сістэмы сусветных айчынных культурных кашнасцей, прывіць яму эстэчны густ, выхаваць з яго льтурнага чалавека, здольнаўспрымаць і ацэньваць твомастацтва.

Але ж існуюць і школы з мастацкім ухілам, мастацкія школы, цэнтры эстэтычнага выхавання — якраз той блок, які ў пэўным сэнсе і кампенсуе недахоп мастацкай адукацыі ў звычайных сярэдніх школах, дае вучню першапачатковыя практычныя веды ў выяўленчым мастацтве. Інакш кажучы, ужо на школьным этапе выкладчыкі ў такіх навучальных установах павінны ставіцца да сваіх выхаванцаў як да будучых патэнцыяльных прафесіяналаў...

— Вы кажаце "павінны ставіцца", а не "ставяцца". Не ўсё так добра і ў спецыялізаваных навучальных установах?

— Там, у адрозненне ад звычайных школ, ёсць умовы, неабходныя для навучання мастацтву. А што значыць — умовы? Гэта — спецыяльна абсталяваныя класы, калектывы прафесіянальных выкладчыкаў, назапашаныя фонды (гіпсавыя фонды, табліцы і г.д.). І тым не менш не ва ўсіх мастацкіх школах атрымліваюцца добрыя вынікі. Напрыклад, да нас на кафедру народнага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва паступаюць абітурыенты, якія закончылі мастацкія школы ці школы з мастацкім ухілам, але мы нярэдка мусім канстатаваць іх недастатковую падрыхтаванасць. Здаецца, што яны падрыхтаваныя, а капнеш глыбей — няма навыкаў.

— У чым жа прычына?

— Прычына, напэўна, у тым, што — акрамя нейкай абстрактнай арыентацыі на прафесію мастака — павінна быць і глыбокая арыентацыя на авалодванне канкрэтнымі навыкамі прафесійнага рамяства: па якіх законах трэба будаваць кампазіцыю (закон цэласнасці, закон кантрастаў, закон тыпізацыі і інш.), якія нюансы трэба ведаць пры напісанні нацюрморта, партрэта, пейзажа, з якога боку падыходзіць да акварэлі, гуашы, алею і г.д. Такой глыбіні ў арыентацыі, на жаль, няма.

Прымаючы абітурыентаў (а ў нас досыць жорсткі конкурс — 10 чалавек на месца), мы глядзім на іх з пункту гледжання магчымасці авалодвання імі далейшымі акадэмічнымі ведамі ў мастацтве. Калі ж у абітурыента няма нават першапачатковых ведаў у гэтым сэнсе, далей тут яму проста няма чаго рабіць. Гэта, як у музыцы — ноты. Не ведаеш іх — значыць, нічога не ведаеш.

— А, можа, некаторыя выкладчыкі сярэдняга звяна свядома "адхіляюцца" ад акадэмізму? Мне дый маім калегам-журналістам сапраўды даводзілася чуць нараканні настаўнікаў выяўленчага мастацтва на пэўную рэгламентаванасць, састарэласць, урэшце, зацыкленасць на рэалізме школьных праграм, маўляў, трэба вучню даваць больш свабоды, разнявольваць іх фантазію і г.д. Спашлюся нават на канкрэтнае інтэрв'ю, якое нядаўна брала мая калега Надзея Страбкова ў настаўніцы выяўленчага мастацтва сярэдняй школы № 1 з мастацкім ухілам г.п. Сянно Ірыны Кучко. І вось што гаворыць апошняя: "Ад чыстага рэалізму сучаснае мастацтва адышло, а ў праграме з году ў год пераходзіць тэма "Будоўля", стамляючы дзяцей неабходнасцю маляваць у стылі савецкага канструктывізму. Разам з вучнямі мяняем задумку — яны ствараюць той жа горад, але стылізаваны".

— Гэта выдатна, што настаўніца Ірына Кучко з Сянна так творча падыходзіць да прадмета і да праграмы. Так і трэба рабіць. Бо праграма — гэта

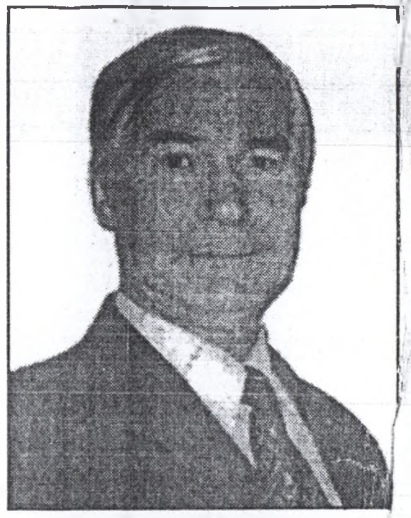

толькі прыблізная арыентацыя, не нерухомы стэрэатып. Жыццё рухаецца, і праграмы таксама павінны рухацца...

Але наогул я не казаў бы, што праграмы — дрэнныя. Ёсць там рацыянальнае добрае зерне. І тое, што яны скіраваны на авалодванне метадамі, навіта рэалістычных метадаў — таксама нядрэнна. Акадэмізм — гэта па сутнасці ёсць авалодванне правіламі і прыёмамі рэалістычнага мастацтва. Калі адразу мадэрн маляваць, то ўсё, даруйце, проста паплыве...

— У сваім апошнім дапаможніку "Малюнак у навучальным працэсе" вы гаворыце, што малюнак — гэта аснова асноў выяўленчага мастацтва і што не валодаючы малюнкам...

— ...нельга дасягнуць поспеху ні ў жывапісе, ні ў графіцы, ні ў аб'ёмнай пластыцы, ні ў дэкаратыўна-прыкладным мастацтве. Гэта сапраўды так. Малюнак канцэнтруе ў сабе ўсё астатняе: кампазіцыю, пластычную анатомію, такія рэчы, як паветраная перспектыва, глыбіня прасторы і інш. Гэта цэлы комплекс — малюнак. Калі засвойваеш яго, засвойваеш і ўсе гэтыя кампаненты. І толькі тады ўжо можна рухацца далей. Напрыклад, у колеры.

Дарэчы, цяпер мы рыхтуем працяг дапаможніка, другую яго частку. Калі ў першай я паказаў асновы малюнка геаметрычных фігур, нацюрморта і інтэр'ера, то ўжо ў другой засяроджуся на асновах малюнка чалавека і жывёл. Гэта — ўжо больш высокая ступень, узровень пластычнай анатоміі. Я наўмысна не хацеў садзіць вучня за стол і адразу ўбіваць яму ў галаву тысячу розных нюансаў выяўленчага мастацтва. Хай спачатку ён засвоіць аснову, а тады ўжо можна будзе паступова ісці глыбей.

— І тым не менш ужо нават у гэтых своеасаблівых уродзінах вы ілюструеце тэорыю самымі разнастайнымі прыкладамі, ад старажытнага і нават першабытнага мастацтва да Рэпіна і Міціса... Не баіцеся заблытаць вучня?

— Па-першае, дапаможнік разлічаны не на вучняў, а на настаўнікаў, якія і павінны дапамагчы зарыентавацца вучню ва ўсёй разнастайнасці і багацці сусветнага мастацтва. А па-другое, гэта і было адной з маіх мэт — давесці думку пра тое, што мастацтва можа развівацца толькі на здабытках мінулага: якія геніяльныя людзі стаялі за тым ці іншым адкрыццём, якія плыні існавалі раней і г.д. Вучань павінен назапашваць, уцягваць у сябе ўсё. Няхай сувымярае, асэнсоўвае — потым сам прыйдзе да высновы, што яму бліжэй.

— Рыгор Фёдаравіч, вы згодны з тым, што глыбокую мастацкую адукацыю можа даць толькі той настаўнік, які сам хаця б у нейкай ступені — прафесійны мастак?

— Вельмі добра было б, каб у кожнай школе настаўнікам быў мастак-прафесіянал. Бо толькі ён здольны "зарадзіць" моладзь, павесці яе за сабой, скіраваць — ужо самой сваёй творчасцю — менавіта на гэтую прафесію.

З другога боку, даць выдатныя вынікі ў плане эстэтычнага выхавання можа і кваліфікаваны выкладчык-прадметнік. Аднак і гэтага вельмі часта не назіраецца. Тут сапраўды вялікая праблема — праблема спецыялістаў. Хто ў нас іх рыхтуе? БДПУ імя Танка, мастацка-графічны факультэт Віцебскага універсітэта, Брэсцкі і Гродзенскі універсітэты... Рыхтуем і мы на кафедры дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва БДУ культуры, прычым даём двайную кваліфікацыю — "Мастак народных рамёстваў і промыслаў. Выкладчык спецыяльных дысцыплін". І ўсё адно недастаткова...

А дадайце яшчэ той факт, што не ўсе выпускнікі ўладкоўваюцца на працу па спецыяльнасці! Напрыклад, статыстыка па віцебскаму факультэту: толькі пятнаццаць працэнтаў з усяго выпуску ідуць у школу! А астатнія — у прыватныя майстэрні, рэстаўратарскія фірмы і г.д. Самі разумееце чаму.

— А колькі ваша кафедра штогод выпускае спецыялістаў?

— У сярэднім 15 чалавек стацыянара і 25 — завочнага навучання. Усяго, як заснавалі кафедру ў 1990 годзе, мы выпусцілі каля 350 спецыялістаў.

— А які працэнт з іх шукае больш прыбытковага хлеба, вы ведаеце статыстыку?

— Дзесьці працэнтаў 60 працуюць на ніве выхаваўчай дзейнасці: у цэнтрах эстэтычнага выхавання, агульнаадукацыйных школах, каледжах. Астатнія размяркоўваюцца па лініі Міністэрства культуры: у дамы рамёстваў, фальклорныя цэнтры.

— Усе гэтыя спецыялісты — адна мастацкая школа? І, магчыма, школа Рыгора Фёдаравіча Шауры?..

— Не. Гэта — школа кафедры дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва Беларускага дзяржаўнага універсітэта культуры, дарэчы, вельмі адметная і пазнавальная школа, усіх вучняў якой аб'ядноўвае адна важная рыса — імкненне спалучыць народныя традыцыі і сучасны погляд на мастацтва. Я ж толькі маленькі бюракрат, які арганізоўвае, культывуе і кантралюе навучальны працэс на кафедры...

Калі ж гаварыць сур'ёзна, у нас на кафедры сапраўды ёсць свае мастацкія школы. Успомню імёны хоць бы такіх выдатных педагогаў, як Ада Іванаўна Салохіна, Уладзімір Цітавіч Гардзеенка, Уладзімір Паўлавіч Масленікаў, Уладзімір Іванавіч Рынкевіч, Тамара Іванаўна Васюк... Усе гэтыя спецыялісты са шматгадовым вопытам працуюць на нашай кафедры, і кожны мае сваіх вучняў і сваю школу.

— Напэўна, па сціпласці вы не называеце ў гэтым шэрагу і сябе. І ўсё ж, Рыгор Фёдаравіч, як нараджаецца школа майстра? У якіх выпадках сапраўды можна гаварыць пра існаванне асобнай мастацкай школы?

— Нараджаецца марудна, доўга і цяжка. Каб стварыць прэцэдэнт уласнай школы, нават у любой галіне, трэба працаваць вельмі многа гадоў, а ў мастацтве — тым больш... І толькі калі мастак-настаўнік дасягае такога ўзроўню, калі ён ужо можа весці свой майстар-клас, — толькі тады можна гаварыць пра асобную школу. Майстар-клас — своеасаблівы паказчык. І ў гэтым сэнсе ўсе пералічаныя вышэй выкладчыкі маюць свае майстар-класы. Вы б паглядзелі толькі, што вырабляюць студэнты, якія займаюцца ў ганчарнай майстэрні Тамары Іванаўны Васюк! Далібог, яны ўжо нават славутую Акадэмію мастацтваў пакідаюць паціху ззаду!

— Рыгор Фёдаравіч, напрыканцы, калі ласка — вашы пажаданні, прапановы настаўнікам выяўленчага мастацтва...

— Трэба, каб настаўнікі выяўленчага мастацтва мелі больш магчымасцей для павышэння сваёй кваліфікацыі, каб яны часцей сустракаліся, знаёміліся, абменьваліся вопытам... Толькі жывыя зносіны — у час канферэнцый, семінараў, сустрэч з вядомымі мастакамі — могуць нарадзіць тое зерне, якое вельмі цяжка знайсці ў падручніку і якое ўрэшце дапаможа вырашыць многія праблемы. Я ведаю: нават у аддаленых ад цэнтра глыбінках ёсць неабыякавыя настаўнікі. Калі ласка, няхай звяртаюцца да нас. Мы гатовы пазнаёміць іх з нашымі метадычнымі напрацоўкамі, дапамагчы ім з арганізацыяй сустрэч, выставак... Галоўнае — павінен быць рух.

Гутарыў Мікола ЧЭМЕР.